

Семенова Марина Володимирівна,
здобувач кафедри господарського права
Харківська національна юридична академія ім. Я. Мудрого

ДОГОВІРНІ ПРАВОВІДНОСИНИ У СФЕРІ ТУРИСТИЧНИХ ПОСЛУГ

Анотація. Присвячено комплексному дослідженню загальної правової природи договору у сфері туристичних послуг, заснованому на новому законодавстві, яке регулює туристичну галузь. Визначено загальну правову природу договору та істотні ознаки договору про надання туристичних та супутніх послуг.

Аннотация. Посвящено комплексному исследованию общей правовой природы договора в сфере предоставления туристических услуг, основанном на новом законодательстве, регулирующем туристическую отрасль. Определены общая правовая природа договора и существенные признаки договора о предоставлении туристических и сопутствующих услуг.

Ключові слова: надання послуг, орієнтація, загально правова природа, об'єктивна структура, істотні ознаки, туризм та супутні послуги.

Annotation. Dedicated to analysis of a general legal nature of the contract in tourist services. It is based on new legislation which regulates tourism. Also it is underling the general legal nature of the essential features of agreement and contract for travel and related services.

Semenova Marina. Contract legal services in the field of tourism

Key words: service, orientation, general legal nature, objective structure, essential features, tourism and related services.

Виробництво і споживання туристичних послуг ґрунтується на відповідних договорах з зобов'язаннями, що витікають з них. Таким чином, визначення правової природи договірних відносин, що виникають у сфері надання туристичних і супутніх послуг, має велике значення.

В основі поділу договорів взагалі і договорів про надання послуг у сфері туризму зокрема можуть лежати різні категорії, що обираються залежно від цілей. Поділ договорів на окремі види має не тільки

теоретичне, але й важливе практичне значення. Він дозволяє учасникам правовідносин достатньо легко виявляти і використовувати в своїй діяльності найбільш істотні властивості договорів, удаватися на практиці до такого договору, який найбільшою мірою відповідає їх потребам [1].

Фактично для здійснення своєї діяльності з надання туристичних послуг суб'єкти господарювання, що займаються наданням туристичних послуг, вступають у різні договірні відносини: з туроператорами (турагентами), виробниками і виконавцями туристичних і супутніх послуг, споживачами туристичних послуг.

Таким чином, залежно від спрямованості договору про надання туристичних і супутніх послуг, він може бути направлений: а) на організацію розповсюдження та надання послуги споживачу; б) на кінцеве отримання послуги. Спільне в названих групах договорів є те, що всі договори про надання туристичних і супутніх послуг спрямовані на задоволення потреб споживача цих послуг прямо або опосередковано.

За способом надання оферти і визначенням змісту договори на надання туристичних і супутніх послуг розділяються на договори приєднання і договори, зміст яких сторони визначають під час їх укладення. Залежно від специфіки суб'єктного складу договори приєднання можуть бути публічними.

Автор вважає, що основоположним у загальній класифікації договорів у сфері туризму є саме спрямованість договору. На підставі вищевикладеного договори у сфері туристичної діяльності можна умовно розділити на такі групи:

I. Договори без участі споживачів – фізичних осіб: а) господарські договори, що укладаються між суб'єктами господарювання, що займаються наданням туристичних і супутніх послуг. Такі договори можливо характеризувати як двосторонні договори професійних суб'єктів з надання туристичних послуг; б) договори, які укладаються між суб'єктами господарювання, які займаються наданням туристичних і супутніх послуг, і особою, яка не є безпосереднім споживачем послуг, але на підставі законодавства або договорів діють в інтересах споживачів – фізичних осіб. Такі договори завжди є договорами на користь третіх осіб.

II. Договори, що укладаються між суб'єктами господарювання, які займаються наданням туристичних і супутніх послуг, і споживачем.

До двосторонніх договорів відносяться договори, що укладаються між туроператором і турагентом (агентський договір), а також договори, що укладаються туроператором, турагентом, з іншими суб'єктами господарювання, виконавцями окремих туристичних і супутніх послуг, як то транспортне, екскурсійне, готельне обслуговування та ін. Сторонами таких договорів можуть виступати тільки суб'єкти господарювання, таким чином, зв'язки між ними опосередковуються за допомогою господарських договорів, які регулюються ГК та ЦК України. Вказані договори за своєю правовою природою є консенсуальними, відплатними, взаємними, що укладаються на користь учасника. У ряді випадків такі договори є договорами приєднання.

До договорів на користь третіх осіб відносяться договори господарювання, що укладаються суб'єктами, з особою, яка не є безпосереднім споживачем послуги. Виконавцем у таких договорах виступає суб'єкт господарської діяльності, замовником – суб'єкт господарської діяльності, який укладає договір на користь безпосереднього споживача послуги, яким є фізична особа. Разом з тим, відносини в таких договорах врегульовані поряд із загальними нормами ЦК і ГК, нормами Закону України "Про туризм" № 324/95-ВР від 15 вересня 1995 р. (далі – Закон № 324/95-ВР), а також нормами Закону України «Про захист прав споживачів» № 1023-XII від 12.05.1991 (далі – Закон № 1023-XII).

За своєю правовою природою такий договір є консенсуальним, взаємним, відплатним, що укладається на користь третьої особи. Вказаний договір може укладатися, як на підставі вироблених суб'єктом господарювання умов у стандартних формах, так і за індивідуальним замовленням другої сторони, що самостійно визначає маршрут подорожі і перелік відповідних послуг (перевезення, харчування, розміщення, екскурсійне обслуговування тощо). Засіб формування послуги має істотне значення для визначення характеру договору господарювання, що укладається суб'єктом із замовником. Так, при формуванні індивідуального замовлення договір за своєю природою є консенсуальним, відплатним, взаємним, таким, що укладається на користь третьої особи. У тому випадку, якщо послуга (комплекс послуг) формується суб'єктом господарювання самостійно як стандартна усталена послуга, такий договір за своєю правовою природою буде

консенсуальним, відплатним, взаємним, публічним договором приєднання, що укладається на користь третьої особи.

До другої групи відносяться договори, що укладаються безпосередньо зі споживачем. Виконавцем у таких договорах виступає суб'єкт господарської діяльності, замовником – фізична особа. Відносини в таких договорах врегульовані загальними нормами ЦК, нормами Закону № 324/95-ВР, а також Закону № 1023-XII. Такий договір є консенсуальним, взаємним, відплатним, що укладається на користь учасника. А також, залежно від способу формування послуги виконавцем, може бути публічним та/або договором приєднання.

Таким чином, загальними для всіх договорів, що укладаються у сфері туристичної діяльності, є те, що всі вони, незалежно від суб'єктного складу, порядку укладення і змісту договору, вважаються укладеними з моменту досягнення сторонами усіх істотних умов, кожна сторона договорів набуває права й одночасно несе зобов'язання відносно іншої сторони.

Виходячи із зазначеного, можна визначити загальну правову природу договору про надання туристичних і супутніх послуг. Цей договір є консенсуальним, відплатним, взаємним.

Індивідуальні характеристики договору про надання туристичних і супутніх послуг можуть бути визначені залежно від: 1) суб'єктного складу сторін – двосторонні договори; 2) спрямованості – договори спрямовані на організацію розповсюдження та надання послуги або на кінцеве отримання послуги; 3) способу укладення договору і суб'єктного складу – договір, зміст якого сторони визначають самостійно, або договір приєднання та/або публічний.

Оскільки на таку ознаку договору про надання туристичних та супутніх послуг, як публічність, впливає суб'єктний склад, у таких договірних правовідносинах існує нерівність сторін, що вимагає захисту більш слабкої сторони договору, якою є споживач, шляхом державного регулювання таких відносин з метою встановлення додаткових правових гарантій для більш слабкої сторони.

На підставі викладеного можна зробити висновок, що істотними ознаками договору про надання туристичних і супутніх послуг є: 1) особливий суб'єктний склад (виконавцем є суб'єкт господарської діяльності, що надає туристичні або супутні послуги, замовником – суб'єкт господарювання, що вступає в договірні відносини з метою

задоволення своїх господарських потреб, або фізична особа з метою задоволення особистих потреб); 2) можливість відступу від принципу рівності сторін; 3) обмеження договірної свободи з метою захисту прав та інтересів споживачів послуг; 4) спрямованість на забезпечення потреб споживачів туристичних та супутніх послуг.

Результати цього дослідження можуть бути використані під час подальшого дослідження специфіки різновидів договорів у сфері туризму, визначення істотних умов названих договорів та наслідків впливу господарсько-правового регулювання туристичної діяльності на зміст договорів.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Гражданское право : Учебник Т. 1 / под ред. А. П. Сергеева, Ю. К. Толстого. – 2-е изд., перераб. И доп. – М.: «Проспект», 1999. – С. 491.

здобувач кафедри господарського
права Харківська національна
юридична академія ім. Я. Мудрого

М.В. Семенова